

РЕЦЕНЗИЯ

от: проф. д-р Маргарита Йорданова Пешева, преподавател във *Варненския свободен университет*

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в научна област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (*Медии и комуникации-Комуникации и маркетинг на медийното съдържание*)

с дисертационен труд на тема: *"Влияние на медийното съдържание в дигитална среда и необходимостта от медийна грамотност"*(*Управление на медийно съдържание*)

представен от : Ваня Костадинова Божилова-Стоянова редовен докторант в катедра *"Комуникация и аудиовизуална продукция"* на Факултета по журналистика и масова комуникация ,ФЖМК, в СУ"Св.Климент Охридски".

с научен ръководител: доц. д-р Мануела Манлихерова , катедра *"Комуникация и аудиовизуална продукция"* във ФЖМК.

Основание за член на научно жури: На основание чл.4 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и във връзка с §7 от Преходните и заключителни разпоредби на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ"Св.Кл.Охридски", съгласно Заповед №РД 38-614/17.12.2021г. на Ректора на СУ "Св.Кл.Охридски" и Решение на ФС на ФЖМК от 09.12. 2021г., Протокол №4.

I. Оценка на качествата на дисертационния текст

Актуалност и значимост на разработвания проблем в дисертационния труд.

Дисертационният труд е оригинално научно изследване, посветено на влиянието на медийното съдържание в дигитална среда, което определя необходимостта от сериозна медийна грамотност на съвременния потребител, поставен в "джунглата" на огромно и изпълнено с противоречия медийно съдържание, което буквално е на един клик разстояние. Той е с обем от **199**

страници, и се състои от Увод, три глави, заключение, научни и научно-приложни приноси, научни публикации и библиография. Библиографията съдържа **238 източника** на български и английски език. Темата на дисертационния труд е твърде актуална, от гледище на изключително бързите трансформации на медиите в новата дигитална среда. Медийната грамотност днес е "*основното житейско умение на 21 век*". Научният подход да се изследва в каква степен медийната грамотност отговаря на глобалните структурни промени в дигиталната екосистема е правилен - от гледище и на медийната теория, и на медийната практика. В практико -приложен план, е важно каква трябва да е концепцията за медийна грамотност в турбулентните времена на бързо променящи се дигитални практики, за които са нужни все повече знания, и по-големи дигитални умения? Проблемът с медийната грамотност стана свръхактуален, в контекста на световната пандемия от Covid-19. Именно медийната грамотност се превръща в надеждно средство за противодействие на инфодемията и антиваксерските движения, които активно се развиват успоредно с вируса.

Първа глава представя теоретичната рамка на изследването, трансформациите на медиите в новата дигитална среда, в която електронни, цифрови и безжични устройства комуникират, взаимодействат и управляват съдържанието и разнообразните дейности. Те се реализират в Интернет чрез своите основни компоненти - уебсайтове, облачни сървъри, търсачки, социални медии, мобилни приложения, аудио, видео и други уеб-базирани ресурси.

Докторантката, с научна прецизност, *определя дигиталната среда, която изгражда свят, в който доминират компютрите, световния Уеб, мобилните комуникации и технологиите на бъдещето - например изкуствения интелект.* Убедително и професионално защитима е нейната теза, че дигиталната среда създава коренно различен медиен свят, който се характеризира с *глобална свързаност и децентрализация, интерактивност и мобилност, дигитализация и конвергенция, сложност и динамика.* В резултат на тези медийни трансформации възникват нови медии като: *кросмедия, трансмедия, мултимедия и хипермедия.*

Втора глава подробно разглежда взаимните влияния на медиите и аудиториите в новата медийна екосистема. Ваня Божилова предлага научно-аргументирана селекция на водещите създатели на медийно съдържание в дигиталната среда- **аудиторията**, която определено се превръща в "цар" в новата медийна вселена, с тенденция да измести професионалните журналисти, но без да носи отговорност за предлаганото от нея съдържание, **компаниите**, които започват директно да общуват със своите клиенти, без посредничеството на традиционните медии и журналисти, **софтуерът**, който създава новата робо-журналистика, и в резултат днес безброй **алгоритми и ботове** генерират съдържание в Мрежата, без посредничеството на човека.

Трета глава разглежда развитието на медийната грамотност в дигитална среда, и създаването на подходящи условия за медийна грамотност в системата на

образованието. Именно тя може да гарантира изграждане на необходимите умения и навици за работа с нови дигитални системи ефективно и безопасно. Професионално убедителна е тезата, че *понятието за медийна грамотност трябва да акцентира не само върху знанията, техниките и уменията за критично мислене и компетентна комуникация в съвременната дигитална среда от страна на потребителите на медийно съдържание, но и върху системата от етични норми, които тези потребители трябва да спазват като създатели на медийно съдържание. Тази нова роля определя и техните нови отговорности и осъзнаване на последствията от създаване на конкретно медийно съдържание и неговото публично разпространение в Мрежата, а също и за неговия "отпечатък" в дигиталната среда.* Ваня Божилова отправя много уместно предупреждение, че медийната грамотност създава нова власт на гражданите, тя своеобразно ги "имунизира" срещу отрицателните явления в Мрежата, но тя не може да замени нуждата от авторитетни и силни медии в условията на демокрация.

Дисертационният труд съдържа и няколко **емпирични приложни изследвания**- авторски контент анализ на резултатите от национално представително изследване чрез фокус групи и пряко полустандартизирано интервю, проведено от агенция "Тренд" сред 1008 респонденти, 18+ за нагласите и действията на аудиторията в ролята ѝ на създател на медийно съдържание. Докторантката анализира и няколко случая от практиката на създатели на медийно съдържание- класически вестник, инфлуенсър и компания. Тя е провела и серия интервюта с журналисти, комуникационни и дигитални експерти, и изследователи като Иван Михалев, Емил Спахийски, Нина Мирчева, Александър Кръстев и др. Данните от всички тези емпирични изследвания разкриват кардиналната промяна в дигиталната среда, и необходимостта от бързо адаптиране на традиционните медии към новия дигитален свят.

Дисертационният труд убедително показва, че докторантката има сериозни теоретични познания, но и необходимия професионален рефлекс за провеждане на серия от емпирични изследвания. Тя много прецизно използва различните инструменти на емпиричния анализ, които значително разширяват и обогатяват научния анализ, внасят в него допълнителни научни аргументи.

Дисертационният труд е написан с респектираща научна компетентност, докторантката показва сериозни познания за автори, школи и концепции, които представя с систематично, всяка глава завършва с добре формулирани изводи. Научният анализ се основава на многобройни теоретични и практически аргументи. Ваня Божилова използва език, който отлично съчетава прецизната научна терминология и публицистичната фразеология. Това придава на научното изложение езикова цветност и образност, които го правят много по-достъпно и разбираемо за просветения читател. Всичко това разкрива оригиналния характер на дисертационното изследване, неговата теоретична и практическа полезност.

Докторантката Ваня Божилова обстойно и изчерпателно проучва

редица теоретични източници, които се отнасят до влиянието на медийното съдържание в дигитална среда, и необходимостта от развитие на медийната грамотност.

Дисертационният труд показва сериозните познания на докторантката по отношение на научни школи, произведения и автори, тя привежда примери от световните практики на дигиталните медии, подчертава някои опасности от масовото въвеждане на алгоритмите във всекидневния живот, и в медийното съдържание, аргументира назрялата необходимост от бързо развитие на медийната грамотност в създаването и управлението на медийните съдържания в дигитална среда. Всичко това прави дисертацията научно много убедителна.

Докторантката Ваня Божилова използва оригинален подход за анализ на медийното съдържание, който е осъществен в три, взаимно свързани контекста: на трансформациите на медиите в дигитална среда, на взаимните влияния между медии и публики в новата медийна екосистема, и на развитието на медийната грамотност в дигитална среда.

Докторантката тръгва от общите процеси на **трансформация на медиите** в новата дигитална среда, минава през бързо развиващата се **медийна екосистема** и завършва с концепцията за **медийната грамотност** в Мрежата, свързана с бързото разпространение на псевдосъбития и фалшиви новини. Ваня Божилова обстойно представя правата и отговорностите на гражданите на дигиталната среда, които буквално са затрупани с огромно количество ненужна информация, която затруднява тяхната работа, и намалява нейната ефективност. Научното изследване се отличава с висока концептуална плътност на изложението и направените изводи, към които се добавят данни от емпирични изследвания, наблюдения на случаи от практиката, авторски интервюта с водещи български журналисти, комуникационни експерти и изследователи.

Въвеждането на този комплексен подход дава възможност за цялостен анализ на медийното съдържание- в различни теоретични контексти, и по отношение на различни дигитални практики.

Следователно, Ваня Божилова предлага оригинална, и научно много аргументирана изследователска рамка на дисертационното си изследване, в което се търси "пресечната точка" между медийната теория и различните медийни практики. Този научен подход безспорно разширява изследователския поглед, и дава възможност за сериозни научни резултати. Без този интегрален подход, някои оригинални изводи нямаше да са възможни- например за нарастващата роля на традиционните електронни медии (БНТ и БНР), чиято информация за развитието на пандемията на Covid -19 предизвиква по-голямо доверие в медийните потребители.

Избраните методи на изследване гарантират високата научна стойност на дисертационния труд.

В дисертационния труд, избраните научни методи са следните : **теоретичен анализ**, систематизиране на основни понятия и концепции за медийното съдържание, съчетание на теоретичен и **маркетингов анализ**, **анализ на резултати** от представително социологическо изследване чрез фокус групи за нагласите и действията на публиката като създател на медийно съдържание, **анализ на резултати** от проведени случаи от практиката със създатели на медийно съдържание, **авторски интервюта** с известни журналисти, комуникационни специалисти, дигитални експерти и научни изследователи. Използването на различни методи за изследователски анализ, усилват научната валидност на направените изводи и обобщения.

Дисертационният труд предлага нов подход в разглеждането на медийното съдържание - главно чрез взаимните влияния на дигиталните медии и аудитории в бързо развиващата се нова медийна екосистема.

Този нов подход се осъществява чрез **индикатори** като: *дигитални трансформации на медиите, медийна екосистема, дигитална среда, социални медии, дигитализация, мобилни приложения, и др.* Но и чрез серия от нови, **актуални понятия** като: *компютър, Интернет, World Wide Web, мобилна комуникация, „Big Data, бранд журналистика, инфлуенсъри, изкуствен интелект, медийна грамотност, Интернет на нещата, веб базирани ресурси и др.*

Това е първото цялостно научно изследване у нас на медийното съдържание- в кантекста на променящата се дигитална среда и необходимостта от нова концепция за медийната грамотност. То стъпва върху множество медийни теории и нови медийни практики, които се отнасят до съществените трансформации на медийното съдържание в дигитална среда. Те изискват друг подход за неговото развитие, други регулации и коренно различно управление на медийното съдържание. Докторантката задълбочено разглежда голямата промяна в ролите на потребителите в дигиталното пространство, които определено се нуждаят от специално образование и дигитална медийна грамотност.

Дисертационният труд съдържа многобройни факти и документи, които усилват валидността на неговите научни изводи.

В дисертацията подробно и обстойно се представят сериозни **научни изследвания** и **автори, документи и позиции** на Европейската комисия в областта на медийното образование и медийната грамотност, **концепции** за

развитие на дигиталната среда в условията на бързо нарастващо потребление на медийно съдържание. **Инфлуенсърите** се разглеждат като като новите "герои" в медийната екосистема, **бренд журналистиката** се представя в условията на Интернет, анализират се предимствата и опасностите на **алгоритмите**, които кардинално променят и "дехуманизират" дигиталната среда. Предлагат се **данни от социологически изследвания**, анализират се **случаи от практиката**, реализират се **интервюта с журналисти, комуникационни и медийни експерти**. Голямото разнообразие от факти и документи в дисертационния труд, създават условия за по-висока професионална убедителност на неговите теоретични изводи и обобщения.

Дисертационният труд показва сериозната научна осведоменост на докторантката Ваня Божилова.

В своя дисертационен труд, докторантката използва **238 източници** на български и на английски език. Тя подробно и компетентно представя различни научни теории и концепции на световно известни автори като: Никълъс Негропonte, Дийн Баркър, Джонатан Салем Баскин и др. А също и на български изследователи, които работят в областта на дигиталните медии, медийното съдържание и медийната грамотност като: Лилия Райчева, Теодора Петрова, Мануела Манлихерова, Мария Попова, Стела Ангова, и др.

Композицията на дисертационния текст изцяло е съобразена с логиката на неговото основно съдържание.

Всяка глава от дисертационния труд е структурирана много систематично и прегледно, докторантката излага своите тези в логическа последователност, всяка отделна част от дисертационния труд завършва с обобщение и научни изводи.

Дисертационният труд е написан с отличен език и стил, в пълно съответствие с книжовните, граматичните, правописните и пунктуационните норми в българския книжовен език.

Дисертационният труд представя отлично книжовния български език- по отношение на сложносъставните изречения, пунктуацията, присъствието на метафори и сравнения. Изложението е написано много четивно, в отделни случаи се използват ярки и въздействащи метафори, широко популярни в световния научен дебат, а сложните теоретични изводи и обобщения се представят чрез отлична систематизация и ясни езикови фигури, които не затрудняват читателя.

Авторефератът цялостно и подробно представя дисертационния труд.

Той е отлично структуриран и съдържа всички основни реквизити, които са задължителни за един дисертационен труд- актуалност на дисертационната тема, обект и предмет на изследването, основни цели и задачи, ограничения на изследването, получени резултати, приносни моменти, избрана методология, обобщения и научни изводи.

II. Приноси на дисертационното изследване

Дисертационният труд е първото научно изследване, което цялостно разглежда влиянието на медийното съдържание в дигитална среда - в контекста на необходимостта от нарастваща медийна грамотност на съвременните потребители. В него оригинално се съчетават теоретичния и научно-практическият анализ, което придава по-голяма убедителност на получените изследователски резултати. Избраният изследователски подход е оригинален- като методология, структура на научния анализ и направени изводи. Това дисертационно изследване, по моя преценка, съдържа няколко основни научни приноси:

Първият научен принос е отличната систематизация и анализ на основните характеристики на медийното съдържание в новата дигитална среда. Ваня Божилова, чрез теоретични и практико-приложни научни инструменти, задълбочено разглежда и систематизира основните компоненти на медийното съдържание в дигитална среда- **глобална свързаност и децентрализация**, които означават медийно съдържание, основано на многобройни автори, които са в постоянна връзка, без да зависят от общ команден център; **интерактивност и мобилност**, които означават медийно съдържание, което е напълно достъпно, неограничено по време и място, отговарящо на потребностите и желанията на съвременния потребител; **дигитализация и конвергенция**, които означават медийно съдържание като сложен микс от жанрове, теми и формати, то едновременно се доставя на множество платформи и дигитални устройства до силно фрагментирана и разпръсната аудитория; **сложност и динамика**, които означават бързо променяща се медийна екосистема, която непрекъснато обновява и обогатява медийното съдържание, което предлага.

Следователно, медийното съдържание е разгледано чрез различни медийни практики и научни контексти, които показват неговия действителен потенциал за развитие и разширяване на дигиталната среда.

Вторият научен принос е извършеният теоретичен анализ и обобщение на новите създатели на медийното съдържание в условията на дигитална среда. **Аудиторията** е новият "*цар в дигиталната медийна вселена*", постоянен е нейният стремеж да измести журналистите в хода на създаването и разпространението на медийно съдържание, което има големи предимства, но и опасности. **Компаниите**, които днес работят в условията на вътрешна и външна конкуренция,

в ожесточено състезание с други компании, но и с традиционната журналистика, която те всячески искат да изместят. Те все по-активно генерират и разпространяват медийно съдържание, без посредничеството на традиционните медии. **Софтуерът**, който "наднича" зад роботите-"журналисти", алгоритмите-редактори и безбройните ботове, които създават все по-голямо и по-качествено медийно съдържание.

Следователно, извършеният комплексен анализ на новите създатели на медийно съдържание надгражда много други научни изследвания, той значително разширява и обогатява актуалния портрет на създателя на медийно съдържание - в условията на дигитална среда.

Третият научен принос е задълбочения научен анализ на създателите на медийно съдържание, предимно от позициите на медийната практика. Докторантката предлага свой емпиричен прочит на съвременните метаморфози на медийното съдържание онлайн - чрез серия авторски интервюта с журналисти, комуникационни и дигитални експерти и научни изследователи. Тя изследва и систематизира и няколко случая от практиката, свързани със създатели на медийно съдържание - **журналист** в традиционен вестник, **инфлуенсър**, като създател и разпространител на медийно съдържание онлайн, **компания**, която е конкурент на традиционната журналистика в създаване и разпространение на медийно съдържание в дигитална среда.

Следователно, научното осветяване на проблема за медийното съдържание в дигитална среда, се извършва както с теоретични, така и емпирично-практически средства, които значително разширяват и обогатяват научния анализ с примери, взети от родните практики на създаване и разпространение на медийни съдържания онлайн.

Четвъртият научен принос е прецизирането на научното разбиране за медийна грамотност в новата дигитална среда, която трябва да отговаря на новите технологични и медийни трансформации. Докторантката основателно смята, че понятието за медийна грамотност трябва да се разглежда от потребителите на медийно съдържание, не само като **"знания, техники и умения за критично мислене и компетентна комуникация в дигиталната среда"**, но и като **"съвкупност от етични норми"** към които те се придържат като създатели и разпространители на публична информация. Правилна е нейната теза, че **"новата роля на потребителите изисква и нови отговорности и осъзнатост за последствията от създаването на съдържание и публичното му разпространяване, а също и за "отпечатъка", който това съдържание оставя в дигиталната среда"**. Докторантката убедително доказва своята теза чрез данни от национално представително социологическо изследване, чиито резултати разкриват моментната картина на състоянието на медийната грамотност в България.

Следователно, дисертационният труд надгражда и прецизира научното разбиране за медийна грамотност в дигитална среда- в контекста на изискванията и спецификите на съвременните потребители на медийно съдържание.

III. Публикации и участия в научни форуми

Докторантката е представила по темата на своята дисертация **три научни публикации** в авторитетни научни списания като: *Casestudy: Mtel Media Masters. Млади изследователи*, ; *Научен сборник на докторанти от Факултета по журналистика и масова комуникация; International Scientific Conference of FJMC*. Както и **четири доклада**, изнесени на **национални и международни конференции и семинари**: *Media and Communication Online Conference 2020 (MASCOM 2020):New Notion of Media Illiteracy; International Scientific Conference of FJMC (29-30 October 2020): The Future of Quality JournalismThe Virus of Media Illiteracy*; Национална научна конференция „Журналистика и медии - професионалните стандарти между властта и парите. Ефективен мениджмънт на независима медия“, 11 май 2018 г.; Втора докторантска конференция на СУ „Св. Климент Охридски“, 20 февруари 2019 г.

Представените научни публикации и участия в научни конференции, напълно отговарят на изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ за апробиране и оповестяване на резултатите от изследването, според чл. 5, т. 5 , и минималните национални изисквания по чл. 63, ал. 1, т. 4 и чл. 69, ал. 3.

IV. Бележки и препоръки

Представеният дисертационен труд е професионално и задълбочено научно изследване на влиянието на медийното съдържание в дигитална среда, и нарастващата необходимост от развитие на медийната грамотност. В него е направен теоретико-приложен анализ на три основни проблема- трансформациите на медиите и медийните съдържания в дигитална среда, взимните влияния на медиите и аудиториите в новата медийна еко система, и състоянието и перспективите за развитие на медийната грамотност в условията на дигитална среда. Докторантката показва сериозни теоретични познания за развитието и голямата промяна в медийните съдържания в дигиталната епоха. Дисертационният труд е написан с отличен език и стил, докторантката компетентно и полемично представя основните си тези, и показва отлични умения за анализ и коментар на емпирични данни от социологически изследвания, случаи от практиката, авторски интервюта.

Моята основна препоръка е този дисертационен труд да бъде публикуван, след известна редакция. Той е написан с необходимата научна компетентност, и с публицистичен език. Той съдържа ценни научни резултати от проведени емпирични изследвания, и ще представлява интерес за широк кръг от читатели- медийни изследователи, експерти по медийно съдържание, специалисти по социология на медиите, по дигитална реклама и пиар, просветени читатели. В една бъдеща публикация на този дисертационен труд, ще бъде от полза, ако се публикуват авторските интервюта, които докторантката е провела с журналисти, комуникационни експерти и изследователи, които вероятно ще бъдат много интересни на бъдещите читатели.

V. Заключение

Като изхождам от високите научни резултати , постигнати в този дисертационен труд, неговият оригинален характер, сериозната компетентност на докторантката Ваня Божилова в областта на теоретичните изследвания на медийното съдържание в дигитална среда , теоретичният и практико-приложен характер на това научно изследване, **напълно убедено** препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен "доктор" на Ваня Костадинова Божилова-Стоянова за нейната дисертация на тема: "*Влияние на медийното съдържание в дигитална среда и необходимостта от медийна грамотност*", професионално направление 3.5.Обществени комуникации и информационни науки" (Управление на медийното съдържание).

Дата: гр. София, 26 януари 2022г.

Рецензент:

проф. д-р Маргарита Пешева

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

ФАКУЛТЕТ ПО ЖУРНАЛИСТИКА И МАСОВА КОМУНИКАЦИЯ